

Д.С. ПУШКИН

ТАНЛАНГАН
АСАРЛАР

4 ТОМЛИК

УЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ НАШРИЕТИ
ТОШКЕНТ—1955

РИЦАРЬЛАР ЗАМОНИДАН
КЎРИНИШЛАР

М а р т и н

Менга қара, Франц, ота сифатида сенга охирги марта айтаётибман: сенинг қилгуликларингга кўп вақт чидаб келдим; лекин буёғига чидаш ниятим йўқ. Одам бўл, акс ҳолда ишинг ёмон бўлади.

Ф р а н ц

Кечир, ота, нима гуноҳим борки, мендан хафа бўласан. Назаримда, ҳеч нарса қилаётганим йўқ-ку.

М а р т и н

Ҳеч нарса қилаётганим йўқ дейди-я! Уша ҳеч нарса қилмаётганинг ёмон-да. Сен ялқов текин нонни еб, умрни зойи' ўтказаётибсан. Нимага ишонасан? Менинг давлатимгами? Мен бу давлатни бекордан-бекор ўтириб; тутуруқсиз қўшиқлар тўқиб топдимми? Раҳматлик отам ёшим ўн тўртга етар-етмай қўлимга икки крейцерни тутқазиб, орқасидан икки тепкини берди. Бор энди, Мартин, ўз нонингни ўзинг топиб е, елкамдаги ташвиш сенсиз ҳам менга етиб ортади,— деди. Шундан бери биз дийдор кўришганимиз йўқ. Худога шукур, мен уйли-жойли ҳам бўлдим, пул ҳам топдим, яхши ном ҳам ортдирдим,— буларнинг ҳаммаси нимадан? Пишиқ-пухталиқдан, сабр-тоқатдан, меҳнатсеварликдан. Мана ёшим эллиқдан ошиб қолди, энди мен ҳисоб-китобларни ҳам, бутун уй-жойни ҳам сенинг их-

тиёрингга топшириб, ўзим дам олсам арзийди. Лекин бу хусусда ҳатто ўйлаб кўришим мумкинми? Сенга ишониб бўладими? Сенинг фикру-зикринг — молимизни қарз олиб, ўзимиздан хазар қилучи жаноблар блан сайр-тамоша ва ўйин-кулги қилиш. Мен сени биламан, сен ўз насл-насабингдан ор қиласан. Лекин гапимга қулоқ сол, Франц, агар сен бу йўлдан қайтмасанг, дворянлардан алоқани ўзиб, ишга одамдек киришмасанг,— худо қози,— сени уйдан ҳайдайман, молу-мулкимга ворис қилиб, шогирдим Карл Герцни тайинлайман.

Франц

Ихтиёр ўзингда, ота, билганингни қил.

Мартин

Бўладиган гап шу; кўзингни оч...

(Бертольд оға кириб келади.)

Мартин

Мана, тентакнинг иккинчиси ҳам етиб келди. Нима ишинг бор?

Бертольд

Салом, қўшни. Олдинга бир ҳожат блан келиб эдим.

Мартин

Ҳожат! Яна пулдир?

Бертольд

Ҳа... Менга юз эллик гульден қарз бериб турмайсанми?

Мартин

Қарз эмиш, пулни мен қаердан топай? Мен хазина эмасман-ку.

Бертольд

Бир қўллаб юбор — хасислик қилма. Биласанку, бу пуллар бекор кетмайди. Сенга фойда келтирмай қолмайди.

М а р т и н

Бекор кетмаяптими? Мен сенга озгина пул бердимми? Улар бари қаёққа кетди?

Б е р т о л ь д

Уринсиз кетгани йўқ; лекин ҳозир сендан охирги марта сўраб турибман.

М а р т и н

Бу охирги марта деган гапни мен сендан биринчи марта эштаётганим йўқ.

Б е р т о л ь д

Гапинг тўғри. Сўнги тажрибамнинг муваффақиятсиз чиқишига арзимаган нарса сабаб бўлди — энди мен ҳаммасини тўғрилаб ҳисоблаб чиқдим, тажрибамдан бирор натижа чиқмаслиги мумкин эмас.

М а р т и н

Эҳ, Бертольд ота! Агар сен қўлингга тушган пулларни алхимия оловида ёндирмаганинда, бой бўлиб кетар эдинг. Менга хазиналар ваъда қиласан-у, ўзинг бўлсанг олдимга садақа тилаб келасан. Бунда нима сир бор?

Б е р т о л ь д

Менга олтин керак эмас, мен бир ҳақиқатни излаётиман.

М а р т и н

Менга ҳақиқатингнинг кераги йўқ, жин чалсин уни. Менга олтин керак.

Б е р т о л ь д

Бундан чиқди, менга ҳали ҳам ишонмас экансан-да!

М а р т и н

Ишонмайман ҳам, ишонишни истамайман ҳам.

Бертольд

Хўп бўлмаса хайр, қўшни.

Мартин

Хайр.

Бертольд

Барон Раульнинг олдига бораман, балки, у менга пул берар.

Мартин

Барон Рауль? Пулни у қаёқдан олади. Вассалари хонавайрон бўлиб ётибди. Худога шукурки, ҳозир йўл тўсиб пул топиш у қадар осон эмас.

Бертольд

Унда пул бўлади. Чунки герцогникида бўладиган турнирга барон ҳам жўнамоқчи. Хайр.

Мартин

У пул беради, деб ўйлайсанми?

Бертольд

Балки, берар ҳам.

Мартин

Бу пулни сен сўнгги тажрибага сарфлайсан, шундайми?

Бертольд

Албатта.

Мартин

Агар тажрибадан иш чиқмаса-чи?

Бертольд

Унда иложим йўқ. Агар бу тажрибадан ҳам иш чиқмайдиган бўлса, унда алхимиянинг бутунлай пуч нарса бўлгани.

М а р т и н

Мабодо, иш чиқиб қолса-чи?

Б е р т о л ь д

Унда... мен сендан қарз олган пулларимни ошиғи блан қайтариб, ташаккур айтаман-да, барон Раульни улуғ бир сирдан воқиғ қиламан.

М а р т и н

Нега энди баронни, мени эмас?

Б е р т о л ь д

Ундай бўлганда, ўзим ҳам хурсанд бўлар эдим-а, лекин иложим йўқ: кимки агар сўнгги ва ҳал қилучи тажрибамда менга ёрдам кўрсатса, сиримни ўшанга очаман деб, Биби Марьям онага ва'да берганман.

М а р т и н

Эҳ, Бертольд ота, ўзингни хонавайрон қилиб нима қиласан. Қаёққа борасан, тўхта! Хўп ана, сен айтгандай ҳам бўлақолсин. Бу гал ҳам қарз бераман. Худо ёринг бўлсин. Лекин ва'да берганингдан кейин устидан чиқ. Бу тажриба — охириги ва ҳал қилучи тажриба бўлсин.

Б е р т о л ь д

Қўрқма. Бошқа қарзнинг ҳожати ҳам қолмайди...

М а р т и н

Ҳозир олиб чиқаман, сен шу ерда кутиб тур. Дарвоқи' қанча керак дединг?

Б е р т о л ь д

Юз эллик гульден.

М а р т и н

Юз эллик гульден... Ё танграм! Яна олғов-долғов бир вақтда!

БЕРТОЛЬД ВА ФРАНЦ

Бертольд

Салом Франц, нега ўйланиб ўтирибсан?

Франц

Мен ўйланмай ким ўйлансин? Ҳозир отам сени уйдан ҳайдайман, меросдан маҳрум қиламан деб, таҳдид қилди.

Бертольд

Нима учун?

Франц

Рицарьлар блан ошначилик қилганим учун.

Бертольд

Уни ҳақ деб ҳам бўлмайди, ноҳақ деб ҳам.

Франц

Наҳот мешчанин, дворянин блан бир ҳаводан нафас олишга муносиб эмас? Наҳот, биз ҳаммамиз Одам отадан тарқалган эмасмиз?

Бертольд

Ҳақ гап, ҳақ. Аммо бунга қулоқ сол, Франц, бу эски замонларда бўлиб ўтган гап: Каин блан Авель ҳам бир-бири блан ака-ука эди, лекин Каин Авель блан бир ҳаводан нафас ололмади — улар худо қошида ҳам тенг эмас эдилар. Биз биринчи оиладаёқ тенгсизлик ва ғайирликни кўрамиз.

Франц

Мен ўз насл-насабимни ёмон кўрганим учун гуноҳ-корманми? Номусни пулдан юқорироқ қўйишим айбми?

Бертольд

Ҳарқандай насл-насабнинг ўз номуси, ўз афзаллиги бор. Дворянин жанг қилади ва ўзига оро беради. Мешчанин меҳнат қилиб давлат ортдиради, дворянин ўз қасрида, савдогар эса ўз дўконида ҳурматли...

(Мартин кириб келади.)

М а р т и н

Мана сенга юз эллик гульден — шуни билки, сени охирги марта хурсанд қилаётибман.

Б е р т о л ь д

Раҳмат. Кўп раҳмат, мана кўрасан, пушаймон бўлмайсан.

М а р т и н

Тўхта. Бордию тажрибангдан натижа чиқиб, олтининг ҳам кўпайди, донфинг ҳам чиқди — унда шукур қилиб, ҳаловатда тинчгина яшайсанми?

Б е р т о л ь д

Яна бир нарса устида текшириш бошлайман: назаримда *perpetuum mobile*ни кашф қилиш воситаси бор.

М а р т и н

Perpetuum mobile дегани нимаси?

Б е р т о л ь д

Perpetuum mobile — мангу ҳаракат деган сўз. Агар мен мангу ҳаракатни топадиган бўлсам, унда одамзоднинг ижодига чексиз имкониятлар очилади... Биласанми меҳрибоним Мартин: олтин қилиш мароқли иш, бу кашфиёт жуда ғалати бўлади — лекин *perpetuum mobile*ни топиш... О!..

М а р т и н

Жўна, жўна — даф' бўл ўша *perpetuum mobile*нинг блан!.. худо ҳақи, сен ҳарқандай одамнинг тоқатини тоқ қиласан, Бертольд ота. Пулни ҳожат учун бер дейсан-у, оғзингдан чиқадиган гапнинг тайини йўқ. Шунақа ҳам тентак одам бўладими!

Б е р т о л ь д

Шунақа ҳам жиззаки одам бўладими!

(Икки ёққа ажралишиб кетишади.)

Франц

Қуриб кетсин бизнинг насл-насаб!.. Отамда давлат кўп — лекин бу блан менинг нима ишим бор? Бисотида тиғи арра бўлиб кетган қилич блан занг босган шлёмдан бошқа ҳеч балоси бўлмаган дворянин ҳам менинг отамдан обрўлироқ, бахтлироқ. Менинг отам бошдан шляпасини олиб унга та'зим қилади, у бўлса назар-писанд ҳам қилмайди. Пул! Отам пулни юз машаққат блан топганлиги учун ҳам бутун куч шу пулда, деб ўйлайди.— Оласан-а — пул шу қадар кучли нарса экан, қани мени барон қасрига киритиб кўрчи, ота! Пул! Пулнинг рицарьга кераги йўқ. У мешчанларга керак. Уларнинг қорнини ёрса ғирч-ғирч червон чиқади... Жин урсин бизнинг насл-насабни!— Менга энг сўнгги министрел¹ бўлиш ҳам бундан афзалроқ — уни лоақал қасрда қабул қилишади... Хоним унинг қўшиқларини тинглайди — қадаҳни ўз қўли блан тўлатиб, унга тутади.

Савдогар дафтар-китобларини очиб мудом ҳисоб қилади — дуч келган харидор олдида букчайиб, уни аврайди: «Молнинг бориб тургани шу, тақсир, бундан арзонини тополмайсиз». — Ёлғон айтасан, жид. — «Тирноқдек ёлғони йўқ, сизга виждонан айтаётирман... Виждонан!».. Виждонни қара-ю! Рицарь бўлса-чи — у лочиндек эркин — у ҳечқачон ҳисоб-китоб устида букчайган эмас — у қаддини ростлаб, мағрур юради — унинг ҳарбир сўзига ҳамма ишонади...

Ахир шу ҳам ҳаётми? Жин урсин бу ҳаётни! — Яхсиси бориб министрел бўламан.

Дарвоқи' ҳалиги монах нима деди? ** да турнир бўлади ва барон ўшанга кетаяпти... оҳ, танграм! Клотильда ҳам ўша ерда бўлади. Ма'шуқалар ўз рицарьлари учун жон ҳовучлаб, атрофда давра қуришади — трубалар чалинади, олға герольдлар чиқишади, от минган рицарьлар ўз найзаларини гўзаллари ўтирган балконлар олдида эгиб, майдонни айланиб чиқадилар.. Яна трубалар чалинади — рицарьлар икки тарафга бўлиниб, бир-бирлари устига от қўйишади... ма'шуқа-

¹ Министрел — машшоқ.

лар оҳ тортишади... Ё тангри! Турнир майдонида чанг кўтариш менга ҳеч вақт nasib бўлмайди — Герольдлар менинг номимни, мен жирканч мешчаниннинг номини айтиб жар солишмайди, «Клотильда ҳечқачон оҳ тортмайди. . .

Пул! Бизда пул бўлишига қарамай, рицарьлар биздан қанчалик жирканишини у билса эди. . .

А л ь б е р

Ия, бу Франц-ку, сен кимга бақириб ётибсан?

Ф р а н ц

Оҳ, овозимни эшитибсиз-да... Мен ўз-ўзим блан гаплашаётган эдим.

А л ь б е р

Ўз-ўзинг блан нималарни гаплашаётиб эдинг?

Ф р а н ц

Қандай қилсам турнирга бораркинман, деб ўйлаётган эдим.

А л ь б е р

Сен турнирга бормоқчимисан?

Ф р а н ц

Албатта.

А л ь б е р

Бундан ҳам осон иш бўладими: менинг отбоқарим ўлиб қолди — ўшанинг ўрнига олсам нима дейсан?

Ф р а н ц

Нима! Яков бойқишингиз ўлдими? Нимадан ўлди?

А л ь б е р

Худо ҳаққи билмайман; жума куни соппа-соғ эди, кечаси мен алла-палла вақтда қайтиб келдим (Ремонникига меҳмонга бориб, яхшигина кайф қилиб эдим) — Яков менга нимадир деди... жаҳлим чиқиб кетиб уни бир туширдим — эсимда, юзига урдим — ким билади

балки, мушт чеккасига теккандир — дарвоқи' йўқ: аниқ юзига урдим — Яков ағдарилиб тушди-да — қайтиб ўрнидан турмади. Мен ечинмасдан ётдим — эртаси кун билсам Яков бойқишим ўлипти-қўйипти..

Франц

Вой, афтидан муштингиз оғир бўлса керак, рицарь.

Альбер

Қўлимда темир қўлқоп бор эди. Хўш, нима дейсан, менга отбоқар бўласанми?

Франц

(бошини қашийди).

Сизга отбоқар?

Альбер

Бошингни қашиб нима қиласан? Хўп деявер. Турнирга бирга олиб бораман, менинг қасримда яшайсан. Мендек рицарьга отбоқар бўлиш ҳазил гап эмас: ахир бу ҳам рутба, ким билади балки, бир вақт келиб сени рицарьликка қабул қилсак ҳам ажаб эмас — кўплар ишни шундай бошлаган.

Франц

Менинг отам нима деркин бунга?

Альбер

Унинг сен блан нима иши бор?

Франц

У мени меросдан маҳрум этади.

Альбер

Сен бунга тупур — ўзингга осон бўлади...

Франц

Мен сизнинг қасрингизда яшайманми?..

А л ь б е р

Албатта.— Хўш, розимисан?

Ф р а н ц

Менинг юзимга тарсаки тушириб турмайсизми, иш-қилиб?

А л ь б е р

Йўқ, йўқ қўрқма — мабодо, шундай бир гуноҳ қилиб қўйдинг ҳам дейлик — нима бўлипти, лекин барча отбоқарлар ҳам калтақдан ўлиб кетавермайди-ку.

Ф р а н ц

Бу ҳам ҳақ гап: агар шундай гуноҳ ўтадиган бўлса — кўрамиз қани, ким-кимни...

А л ь б е р

Нима? Нима деяпсан, гапингни тушунмадим.

Ф р а н ц

Шундай, ўзимча бир нарсани ўйладим.

А л ь б е р

Хўш, нима қилдик — рози бўл...

Ф р а н ц

Хўп бўлади, розиман.

А л ь б е р

Шунча ўйлаб ўлтиришнинг ҳожати ҳам йўқ эди. Энди ўзингга бир от топгинда, меникига кел.

БЕРТА ва КЛОТИЛЬДА

К л о т и л ь д а

Берта, мен жуда зеркиб кетдим, бир нарса гапирсангчи.

Б е р т а

Нимани ҳам гапирай сизга? Ёки рицаримиз тўғрисида гапирайми?

К л о т и л ь д а

Қандай рицарь тўғрисида?

Б е р т а

Қандай рицарь бўлади, турнирда ғолиб чиққан рицарь тўғрисида-да.

К л о т и л ь д а

Граф Ротенфельдми. Йўқ, мен бу ҳақда ҳечқандай гап бўлишини истамайман; қайтиб келганимиздан бери мана орадан икки ҳафта ўтди,— лекин бизникига келиб-кетишни у хаёлига ҳам келтиргани йўқ; бу ододдан эмас.

Б е р т а

Шошманг — у эртага албатта келади — бунга ишончим комил...

К л о т и л ь д а

Нега шундай деб ўйлайсан?

Б е р т а

Нега десангиз — мен уни тушимда кўрдим.

Клотильда

Шугинами, ё танграм! Бунинг ҳечқандай аҳамияти йўқ. У ҳар кеча менинг тушимга киради.

Берта

Бу бутунлай бошқа гап — унга сизнинг муҳаббатингиз тушган.

Клотильда

Муҳаббатим тушган! Бўлмаган гапларни қўяқолсангчи... Сен граф Ротенфельд ҳақида фикр юритишни умуман йиғиштир — менга бошқа бировдан гапир.

Берта

Кимдан ахир? Акангизнинг отбоқари Франц тўғрисида гапирайми?

Клотильда

Майли, менга Франц тўғрисида гапир.

Берта

Буни кўрингки, хоним, у сизни жон-дилидан севиб қолибди.

Клотильда

Франц мени севиб қолипти? — Буни сенга ким айтди?

Берта

Ҳечким айтгани йўқ, ўзим сездим, сиз от минаётганингизда, у доимо узангини ушлаб туради, овқат пайтида хизмат қилиб юрганда кўзи сиздан бошқа одамни кўрмайди, агар дастрўмолингиз тушиб кетса, абжирлик блан ҳаммадан олдин олиб беради, бизларга қарамайди ҳам.

Клотильда

Ё сен жинни, ёки Франц беадаб ҳайвон.
(Альбер, Ротенфельд ва Францлар кириб келишади)

Альбер

Синглим, сенга ўз рицарингни топшираман. Граф бизнинг қасрда меҳмон бўлгани келган.

Граф

Олижаноб қиз, ўзингнинг номуносиб рицарингизга ижозат берсангиз, у энг нодир мукофотни топширган ўша ажойиб қўлингизни яна бир карра ўпса.

Клотильда

Сизни ўз уйимда қабул қилиш шарафига муяссар бўлганимдан хурсандман, граф... Ака! Мен сизларни шимолий минорада кутаман... (*Чиқиб кетади.*)

Граф

Нақадар у гўзал!

Альбер

У жуда оқ кўнгилли қиз. Нега сиз ечинмаяпсиз? Граф, хизматкорларингиз қани? Франц, графнинг этигини ечиб қўй. (*Франц қимирламай туради*). Франц, қулоғинг карми?

Франц

Мен дуч келган одамнинг этигини ечаверадиган оламшумул хизматкор эмасман...

Граф

Оҳо, жуда ботир-ку!

Альбер

Беадаб! (*Урмоқчи бўлади.*) Ҳайдаб юбораман сени!

Франц

Қасрдан ўзим ҳам кетишга тайёрман.

Альбер

Мужик, ярамас ҳайвон! Афв этасиз граф, мен ҳозир адабини бераман бунинг... Жўна! (*Уни орқасидан итаради*). Қорангни ўчир бу ердан.

Граф

Марҳамат қилиб, бу аҳмоққа тегманг, срасини айтганда, у бунга арзимади ҳам.

Клотильда

Ака, сендан бир илтимосим бор.

Альбер

Нима дейсан?

Клотильда

Марҳамат қилиб, отбоқаринг Францини ҳайдаб юбор, у менга одобсизлик қилишга ботинди...

Альбер

Нима! Сенга ҳамми?.. Мен уни олдинроқ ҳайдаб юборган эдим-а, аттанг, мендан ҳали бери қутулмас эди.— Нима қилди сенга у?

Клотильда

Ҳеч нарса. Учи ҳайдаб юборган бўлсанг, гапириб ўтиришниги ҳожати ҳам йўқ энди. Менга қара, ака, граф бизникида кўп турадими?

Альбер

Назаримда, синглим, бу нарса сенга боғлиқ — ҳа, нега қизарасан?..

Клотильда

Сенга ҳазил бўлса бўлгани — унинг эса, хаёлида ҳам йўқ.

Альбер

Хаёлида йўқ? Нима йўқ?

Клотильда

Оҳ, ака, ўлгудек бефаҳмсан-да! Мен графнинг хаёлида ҳам йўқман, деяпман.

А л ь б е р

Кўрамиз, кўрамиз — нима бўлса, шу бўлади.

Ф р а н ц

Мана бизнинг уйча... Мағрур қасрни деб, уни ташлаб нима қилардим?— Бу жойда мен хўжайин эдим,— у ерда бўлса... хизматкор — нега хизматкор... беҳаё оқсуяк қизнинг мағрур боқишлари учунми? Мен таҳқирларга дош бердим, мен ўз виждоним олдида, ўзимни пастга урдим — бориб ўз ўртоғимга хизматкор бўлдим, аҳмоқ, эркатой санқининг гўдакларча ҳақоратларига кўникдим — кўзимга ҳеч нарса кўринмади... ўз отасига боқим бўлишни истамаган мен — бориб ёт бир кимсага боқим бўлдим. Буларнинг ҳаммаси охирида нима блан тугалланди?— Танграм, юзга қон югуриб, муштларим қисилади... О, мен улардан қасосимни оламан, қасосимни оламан...

Отам мени қай тариқа қабул қиларкин, энди!

(Эшикни қоқади).

К а р л

Эшикни бунчалик қаттиқ қоқаётган ким? А, Франц, сенми! (Ўзича.) Бу бало қаёқдан келди!

Ф р а н ц

Салом, Карл, отам уйдами?

К а р л

Эҳ, Франц — бу ерга келмаганингга ҳам талай вақт бўлди... Отанг бундан бир ойча илгари қазо қилди.

Ф р а н ц

Ё танграм! Нималар деяпсан?.. Отам қазо қилди!— Бўлмаган гап.

К а р л

Бўлган гап эканки, уни кўмиб ҳам қўйдик.

Ф р а н ц

Эссиз, эссиз, чол!.. Унинг бетоблиги тўғрисида менга хабар ҳам бермабсанлар-да, балки, у ғамдан ўлиб кетгандир — у мени севарди, жондан ортиқ севарди. Қарл, сен бўлсанг менга одам ҳам юбормабсан,— у менга фотиҳа берарди...

К а р л

Унинг приказчикдан қаттиқ жаҳли чиқди-да, жон аччиғида уч шиша пивони ичиб юборди, ўлимига ҳам шу сабаб бўлди. Биласанми, Франц, яна нима гаплар? У сени меросдан маҳрум қилди — бутун мол-мулкини...

Ф р а н ц

Кимга берди?

К а р л

Сенга айтишга ҳам юрагим дов бермайди — сирканг сув кўтармайдиган одамсан...

Ф р а н ц

Биламан: сенга берган...

К а р л

Худо қози, менда гуноҳ йўқ.— Ҳаммасини ўзингга беришга тайёр эдим-ку,— чунки, ўзинг кўриб турибсан, қонун мен томонда бўлса ҳам, ҳарқалай ота меросига ворис шогирд эмас, ўғил бўлишини виждоним айтиб турипти... Лекин бунга қараки, Франц. Мен сен келасан деб кутдим, сен ҳа деганда келавермадинг — шунинг учун уйланиб қўйдим, хотин олганимдан бери, энди, нима қилишга ҳам ҳайронман, бошим қотди...

Франц

Менинг меросимни олган бўлсанг, ўзингга буюрсин Карл, қайтиб бер, деб талаб қилмайман.— Қимга уйландинг?

Карл

Юлия Фурстга, меҳрибоним Франц, қўшнимиз Иохани Фурстнинг қизига... Сенга уни кўрсатаман. Агар қоламан десанг, уйимдан бўш бурчак топилади..

Франц

Йўқ, раҳмат, Карл — Юлияга мендан салом айт — ундан кейин мана бу кумуш занжирни бер — мендан ёдгорлик бўлсин...

Карл

Меҳрибон Франц! — биз блан овқатланиб олмайсанми, эндигина дастурхон ёзган эдик.

Франц

Фурсатим йўқ... шошиб турибман...

Карл

Қаёққа?

Франц

Ўзим ҳам билмайман — хайр.

Карл

Хайр, худо қўлласин сени. (*Франц кетади*). Қандай диловор йигит—унинг саёқ йўлга кириб кетганига қанчалик ачинасан киши! Мана энди, кўнглим тинчиди; оврагарчиликдан ҳам, судлашиб юришдан ҳам қутулдим.

Уртоқлар ва калтаклар блан қуролланган вассаллар

Франц

Улар мана шу ўтлоқдан ўтишади — тағин қўрқиб-
нетиб ўтирманглар, улар мумкин қадар яқин келгунча
қўйиб, ўроқ ўришдан тўхтаманг. Рицарьлар сизга ба-
қириб устингизга от қўйишади, ана шунда ўроқларни
қулочкашлаб, отларнинг оёғига солаверасизлар — биз
шу вақт зарбани ўрмондан берамиз... Чу!.. ана улар.

*(Франц вассалларнинг бир қисми блан ўрмонга кириб
ғойиб бўлади)*

Уроқчилар (қўшиқ айтишади)

Уроқ ўриб ботади,
Яшилланиб қолади
Кетида ерлар.
Ҳа, ўроғим, жадалла!
Қувонар диллар.

*(Бирнеча рицарь кўринади, улар орасида Альбер блан
Ротенфельд ҳам бор.)*

Рицарьлар

Эй, қани, йўлдан қочинглар!

*(Вассаллар шляпаларини олиб, жойларидан
қўзғалмайди)*

Альбер

Йўлдан қочинглар, деяпти, сенларга!.. Бу нима деган гап, Ротенфельд? Улар жойдан қўзғалмаяпти-ю.

Ротенфельд

Ҳозир отга бир қамчи босамиз-у, уларни бошлаб оёқ ости қиламиз...

Уроқчилар

Йигитлар, қўрқманглар...

(Яраланган отлар одами блан йиқилади, бошқалари саросима ичида типирчилайди.)

Франц

(Пистирмадан олға отилади.)

Олға йигитлар! У! У!..

Бир рицарь *(иккинчисига)*

Иш хуржун, биродар — улар юздан ортиқ одам.

Иккинчиси

Ҳеч гап эмас, от устида яна бештамиз бор-ку.

Рицарьлар

Аблаҳлар, итлар, ҳозир адабларингни берамиз!

Вассаллар

У! У! У!..

(Жанг. Ҳамма рицарьлар бирин-кетин йиқилади. Вассаллар уларни калтак ва ўроқлар блан уришади.)

Ишимиз ўнг келди... Қонхўрлар! Босмачилар! Такаб-бур ифлослар! Сенларнинг тақдиринг энди бизнинг қўлимизда...

Франц

Булардан қайсибири Ротенфельд? Дўстлар! Ниқобларини кўтаринг,— Альбер қани?

(Яна бир гуруҳ рицарьлар келабошлайди.)

У л а р д а н б и р и

Жаноблар, қаранг, нима деган гап бу? Бунда ёқалашаяптилар...

И к к и н ч и с и

Бу қўзғолон — пасткаш халқ рицарьларни савалаяпти.

Р и ц а р ь л а р

Жаноблар! Жаноблар!.. Найзаларни ҳозирланг! Қамчи бос отга...

(От қўйиб келган рицарьлар вассалларга ҳужум қилади.)

В а с с а л л а р

Фалокат! Фалокат! Рицарьлар булар!
(Ҳар томонга қочишади)

Ф р а н ц

Қаёққа! Мана буёққа қаранглар, улар ўнтага ҳам бормайдику!

(У яраланади, бир рицарь унинг ёқасига чанг солади.)

Б и р р и ц а р ь

Тўхта, огайни... Уларга насихат қилишга ҳали улгурарсан.

Б о ш қ а с и

Шу ифлос маҳлуқлар олижаноб рицарьлардан голиб келипти-я — қаранг: бир, икки, уч... тўққиз рицарь ҳалок бўлипти... Бу даҳшат-ку!

(Ётган рицарьлар бирин-кетин туриб кетишади.)

Р и ц а р ь

Ия! Сизлар тирикмисизлар?

Альбер

Зирҳли кийимлар қўл келиб, омон қолдик... (*Ҳам-малари кулишади*). Аҳа! Франц, оғайни сенмисан? Сен блан учрашганимга жуда хурсандман... Рицарь жаноблар! Олижаноблик блан берган ёрдамингиз учун ташаккур изҳор этамиз.

Рицарьлардан бири

Ташаккурга арзимаёди, бизнинг ўрнимизда бўлганларингизда, сизлар ҳам худди шундай қилган бўлардингизлар.

Ротенфельд

Менинг қасримда уч-тўрт кун меҳмон бўлиб кетишингизни илтимос қилаолармикинман, жангдан кейин бироз ҳордик чиқарардик, базм қилардик.

Рицарьлар

Сизнинг олижаноб меҳмондўстлигингиздан фойдаланолмаслигимиз учун бизни афв этасиз. Биз Эльсберг шаҳзодасини дафн қилиш учун ошиқмоқдамиз—кечкиб қолиш хавфимиз бор.

Альбер

Лоақал, кечки овқатни сизлар блан бирга қилиш шарафидан мени маҳрум этманг.

Рицарьлар

Бажонудил... Сизларда от йўқ экан-ку, ижозат берсангиз, ўз отларимизни сизга таклиф қилсак, бизлар озод этилган гўзаллар каби, сизларга мингашиб оламиз. (*Отга минадилар.*) Мана бу азаматга келганда, майли энди уни биринчи дорга етгунча олиб борақоламиз. Жаноблар, уни отимнинг орқасига боғлаб олишга ёрдам қилсангиз.

РОТЕНФЕЛЬД ҚАСРИ

(*Рицарьлар кечки овқат қилишмоқда.*)

Рицарьлардан бири
Антиқа вино!

Ротенфельд

Бунинг ёши ҳам юз йилдан ошган... бобомнинг отаси бу винони Паластинга кетаётганида ер тўлага қўйиб кетган экан, у шу кетишича Паластиндан қайтиб келмаган. Бу поход унга икки қаср ва Ротенфельд ўрмони эвазига тушган, у ўрмонни аллақандай бир епископга сув-текин сотган.

Рицарьлар

Антиқа вино! Гўзал ва олижаноб беканинг соғлиги-га кўтарамиз.

Клотильда

Ташаккур сизларга, рицарьлар... Сизларнинг машуқаларингиз соғлиги учун... (*ичади.*)

Ротенфельд

Бизнинг халоскорларимиз соғлиги учун.

Рицарьлар

Бизнинг халоскорларимиз соғлиги учун!

Рицарьлардан бири

Ротенфельд! Базмингиз ажойиб базм бўлаяпти, лекин унга нимадир етишмай турибди...

Ротенфельд

Биламан, Кипр виноси етишмаяпти, илож йўқ — ўтган ҳафта ҳаммаси тамом бўлди.

Рицарь

Йўқ, Кипр виноси эмас, етишмаётган нарса миннезингернинг* қўшиқлари.

Ротенфельд

Рост, рост... яқин ўртада миннезингер йўқмикан, меҳмонхонага бориб кўрсангизчи...

Альбер

Яхшисини қаёқдан қидирасиз? Ахир Франц ҳали осилгани йўқку — уни чақирсак бўлди.

Ротенфельд

Дарҳақиқат, Францни чақириш керак.

Рицарь

Франц дегани ким?

Ротенфельд

Бугун сиз асир олган ўша аблаҳ-да.

Рицарь

Ҳали у миннезингер ҳамми?

Альбер

У! Нима десангиз — шу. Мана ўзи ҳам келди.

* Миннезингер — қўшиқчи.

Ротенфельд

Франц! Рицарьлар сенинг қўшиқларингдан эшитиш-моқчи, агар қўрқувдан ақлинг озиб, овозинг титраб қолмаган бўлса, айтиб бер.

Франц

Мен нимадан қўрқаман! Марҳамат, мен сизга ўзим тўқиган қўшиқни айтиб бераман. Овозим титрамайди, тилим ҳам тугилмайди.

Ротенфельд

Кўрамиз, кўрамиз. Қани, бошла.

Франц (қўшиқ айтади)

Дун'ёда бир рицарь бор эди,
Ўзи оддий ҳамда камсухан,
Ранги сўлгин, ғамга ёр эди,
Лекин қўрқмас ҳечбир нарсадан.

Банд этганди уни бир хаёл,
Бир хаёлки ақлга сиғмас;
Ҳамда унинг қалбида бу ҳол
Чуқур бир из қолдирди — ўчмас.

Шу лаҳзадан қалби ўртаниб
Хотинларга ташламас назар.
Тобутгача бирин истамас,
Сўзлашмас ҳам — қилади ҳазар.

Шарф ўрнида у боғлаб олди
Тасбиҳларни бўйнига мангу
Ва очмади темир ниқобин
Бирор кими қаршисида у.

Соф муҳаббат тўла қалбида,
Ширин хаёл завқларига банд,
А. М. Д. деб ёзиб олди
Қалқонига ўз қони блан.

Паластиннинг саҳросида ҳам,
Тоғ тошлари бағрига ботиб,

Паладинлар жанг қилди бардам
Ёр номини баралла айтиб.

На'ра тортиб хитоб қилди у:
Lumen coelum sahcta rosa*!
Яшин каби на'раларига
Мусулмонлар тан берди роса.

Жангдан қайтди узоқ қасрига,
Камсухану, қайғули ҳамон,
Чекилди у тамом узлатга
Ва телбадек унда берди жон**.

(Хитоблар)

Ротенфельд

Ажойиб қўшиқ экан, лекин жуда ғамгин. Қўнгилни
очадиган шўхроғи йўқми?

Франц

Марҳамат қилинг, шўхроғи ҳам бор.

Ротенфельд

Қайфи чоғликни йўқотмаганлиги учун яхши кўра-
ман! Ол, мана бу бир қадаҳ винони.

Франц

Тунда қайтди тегирмончи...
«Хотин! Қимники этик?»—
Ҳа, шум, арақхўр, бекорчи
Қаерда кўрдинг этик?
Айнадимми ёки миянг?
Бу челақ-ку.—«Челақ? Шу-я?
Бу қирқ йиллик умримда,
На тушда, на ўнгимда
Кўрмадим бир бор
Челақда шпор».

* Осмон нури, муқаддас гул!

** Ше'рлар М. Бобоев таржимаси.

Р и ц а р ь л а р

Ажойиб қўшиқ! Антиқа қўшиқ.— Қойил миннезингер!

Р о т е н ф е л ь д

Лекин барибир сени осаман.

Р и ц а р ь л а р

Албатта — қўшиқ қўшиқлигича, арқон арқонлигича қолаверади. Бири иккинчисига халақит бермайди.

К л о т и л ь д а

Рицарь жаноблар! Сиздан менинг бир илтимосим бор. Уни рад этмасликка ва'да қилингиз.

Р и ц а р ь

Нима амр қиласиз?

Б о ш қ а с и

Ҳарқандай ишда ҳам сизга бўйин эгишга тайёрмиз.

К л о т и л ь д а

Бу камбағални афв этиш мумкин бўлмасмикин?.. Олган жароҳати ва дор даҳшати ҳам унга етарли жазо бўлди.

Р о т е н ф е л ь д

Уни афв қилиш! Сиз бу нодон халқни билмас экансиз-ку. Агар уларни яхшилаб қўрқитиб қўйилмаса ва бунинг устига йўлбошчиларини кечирилса, эртагаёқ яна қўзғолон кўтаришади...

К л о т и л ь д а

Йўқ, мен Франц учун кафилман. Франц, агар сени афв этсалар, бўлак қўзғолон кўтармайсан-а?

Ф р а н ц

(*Ниҳоятда ўзини йўқотиб*) Хоним... Хоним...

Рицарь

Хўш, Ротенфельд... ниманики бека илтимос қилса,
рицарь бунга йўқ деяолмайди. Уни афв этиш керак.

Рицарьлар

Уни афв этиш керак.

Ротенфельд

Хўп, шундай ҳам бўлсин: биз уни осмаймиз-у, —
лекин тюрьмага камаймиз, чин сўзимни бераман, ме-
нинг қасрим деворлари майда-майда бўлиб кетмагун-
ча, чанги осмонга созурилмагунча у тюрьмадан чиқа-
рилмайди...

Рицарьлар

Шундай бўлсин...

Клотильда

Аmmo...

Ротенфельд

Хоним, мен чин сўз бердим.

Франц

Нима, умрбод қамоқ! Бундан кўра ўлганим ма'қул-
роқ-ку.

Ротенфельд

Сендан биров фикр сўраётгани йўқ — олиб боринг
уни минорага...

(Франци олиб чиқишади)

Франц

Аmmo мен бекага бор ҳаётим блан бурчлиман!

